

Studia Historica Gedanensia, tom VII, 2016 Z *Bogiem i przeciwko Bogu*

Człowiek rozumny, *homo sapiens*, to także *homo religiosus*, od zarania dziejów ludzkości zastanawiający się nad sensem swojego istnienia, genezą i kresem życia, celowością lub przypadkowością bytu. Od początku też ukształtowały się dwa bieguny ludzkiego stosunku do idei bóstwa / Boga – nabożeństwo i oddanie, bezbożność i bunt, a pomiędzy nimi całe spektrum odniesień pośrednich. Dziedzictwo wielkich religii monoteistycznych, judaizmu, chrześcijaństwa i islamu, wzmogło jeszcze ten odwieczny dylemat, wyartykułowany chociażby w dziełach starożytnych greckich filozofów przyrody. Obok apologetyki pojawiła się postawa krytyczna, obok afirmacji – kontestacja, poznaniu Boga – gnozie towarzyszyło wątpienie weń, agnostycyzm. Wreszcie zaistniał też mający wiele znaczeń i form oddziaływania ateizm – w potocznym tego słowa rozumieniu całkowite zaprzeczenie Jego istnieniu. Dyskusje z kart filozoficznych i teologicznych dysertacji przenosiły się w przestrzeń publiczną i kształtowały moralne / społeczne normy i postawy.

Pragniemy dokonać przeglądu tej ideowej konfrontacji na przestrzeni dziejów, od najwcześniejszej starożytności po czasy współczesne. Nad ujęciami teologicznymi i filozoficznymi powinien dominować duch refleksji historycznej, pokazującej kontekst poszczególnych epok, recepcję idei u jej potencjalnych odbiorców, wpływ na bieg wydarzeń i znaczenie dla kultury i szeroko pojętej cywilizacji. Obok koncepcyjnych uogólnień mile widziane są także wnikliwe studia nad poszczególnymi przypadkami. Oczekiwany efektem podjętych badań będzie pokazanie kierunków ewolucji w relacjach Bóg – człowiek, człowiek – Bóg. Nasze zaproszenie do tworzenia tomu adresujemy zatem nie tylko do historyków, filozofów, religioznawców, kulturoznawców i literaturoznawców, ale także do antropologów i socjologów kultury.

Niniejszych rozważań nie zamykamy w żadne konkretne, chronologiczne ramy, uznając konieczność przeprowadzenia analiz nawet w odniesieniu do bardzo dawnych wydarzeń i zjawisk, gdy za przejaw bezbożności poczytywano reformę religijną, taką np., jaką w starożytnym Egipcie przeprowadził faraon Echnaton. Interesują nas odstępstwa od głównych nurtów religii monoteistycznych i pojawiające się wraz z nimi oskarżenia o religijną ignorancję i herezję. Pragniemy badać rzeczywisty ateizm elit, czerpiący swoje podstawy z uniwersalnych, filozoficznych nurtów sceptycyzmu i materializmu. Od manicheizmu i arianizmu po średniowieczny ruch katarów, nowożytny dorobek polskich antytrynitarzy i najnowsze fascynacje religiami wschodu, od hellenistycznej i rzymskiej filozofii życia głoszącej hedonistyczne hasło *Carpe diem* po konsekwentną afirmację człowieka i jego rozumu w nowożytnych nurtach humanizmu, oświecenia, pozytywizmu i modernizmu, wszędzie będziemy tropić ślady postępującej sekularyzacji życia społecznego, a jednocześnie postaramy się ukazać procesy przeciwstawne, nieustanny nawrót człowieka do religijności, obecny chociażby w nurtach XIX- i XX-wiecznej wiecznej nowej pobożności i – na gruncie chrześcijaństwa – nowej ewangelizacji. Najwięcej uwagi pragniemy jednakże poświęcić dziejom konfrontacji zwolenników i przeciwników ateizmu, jej dawnym i współczesnym przejawom, zwłaszcza na gruncie wielkich religii monoteistycznych, wszystkich nurtów judaizmu, chrześcijaństwa i islamu.

Propozycje artykułów wraz z abstraktem (do 1000 znaków) i biogramem autora (do 300 znaków) prosimy przesłać do 15 lipca 2014 r. na adres e-mailowy wydawcy doksjk@ug.edu.pl lub pocztą na adres **Wydziału Historycznego, ul. Wita Stwosza 55, 80-952 Gdańsk**. Potwierdzenie przyjęcia do realizacji nastąpi na początku września. Termin złożenia kompletnych artykułów to 31 grudnia 2014 r.

Redaktor naukowy tomu: dr hab. Sławomir Kościelak